

Az égitestek jogi helyzetéről

A kozmikus tér és az égitestek jogi helyzetére vonatkozó elvek kidolgozása a mai nemzetközi jog egy új fejezetének, a világűrjognak kibontakozását és kikristályosodását vonja maga után. Olyan elvek megállapításáról van itt szó, amelyeket az államoknak tiszteletben kell tartaniok az égitestekkel kapcsolatos minden tevékenységükben, beleértve ezek felkutatását és kiaknázását is.

A nemzetközi világűrjog kialakításában fontos szerepet töltenek be az ENSZ-közgyűlésen elfogadott ajánlások, annak ellenére, hogy nem létesítenek jogi kötelezettséget az államok számára. követekezésképpen e joggyakorlat teljes értékű jogforrásai között nem kapnak helyet. A világűrjog körébe vágó első nemzetközi egyezmények azonban már teljes értékű jogforrások.

Az égitestek jogi helyzetének szabályozásával kapcsolatos kérdés két különböző síkon vetődik fel: egyfelől mint a nemzetközi világűrjog problémája; másfelől mint a bolygóközi jogra váró feladat az esetben, ha majd a földi űrhajósok más értelmes lényekkel találkoznak a világűrben. Ezúttal az égitestek jogi helyzetének szabályozását csupán a nemzetközi világűrjog szempontjából vizsgáljuk.

Az égitestek jogi helyzetét az őket magában foglaló kozmikus terével szoros kapcsolatban kell szabályozni, tekintet nélkül a szabályozás tárgyai között mutatkozó jellegbeli különbségekre. A kozmikus tér és az égitestek jogi helyzetének szerves kapcsolata a reájuk vonatkozó nemzetközi dokumentumokból következik. Ilyen az ENSZ-közgyűlés 1721. XVI. számú ajánlása, amelynek 1. és 2. pontja egyaránt vonatkozik a kozmikus térre és az égitestekre; az ENSZ nyilatkozata az államok űrtevékenységére vonatkozó alapelvekről (jóváhagyta az ENSZ-közgyűlés 1962. XVIII. számú ajánlása), valamint az államok űrtevékenységét szabályozó első nemzetközi egyezmény: *Egyezmény azokra az elvekre vonatkozólag, amelyek az államoknak a légkörön kívüli térség, beleértve a Holdat és a többi égitestet, feltárására és kiaknázására irányuló tevékenységet szabályozzák.* Ezt az egyezményt az ENSZ-közgyűlés XXI. ülésszaka hagyta jóvá, és 1967. szeptember 10-én lépett életbe.

A legtöbb szerző helyesli a kozmikus tér és az égitestek jogi helyzete közötti kapcsolat figyelemben tartását, és elveti a kettő elválasztására tett kísérletet. Ch. Chaumont professzor így ír: „Az égitesteket elvileg ugyanannak a jogrendnek kell alávetni, mint a környezetet, amelyben található”, majd így folytatja: „Az égitestek jogi helyzete csak az űr jogi helyzetéből vezethető le.” Marko G. Markoff szerint a Hold és a többi égitest jogi természete a kozmikus tér jogi helyzetéhez kapcsolódik, de azt is hozzáteszi, hogy a két jelenség jogi természetét nem szabad azonosítani, mivel azok különböznek bizonyos vonatkozásban egymástól.

A kozmikus tér és az égitestek jogi helyzete közötti kapcsolatot már maga a világűr jogrendjének fogalmi meghatározása is tartalmazza. M. Ghelmegeanu és

A. Bolintineanu nézete szerint a világűr jogrendje nem egyéb, mint azoknak a nemzetközi elveknek és jogszabályoknak az összessége, amelyek a kozmikus tér és az égitestek jogi helyzetét szabályozzák. Ebből a meghatározásból világosan kiténik, hogy a kozmikus tér és az égitestek jogi helyzetének azonos alapelvekre kell támaszkodnia. Ugyanakkor azonban az égitestek jogi helyzetének tényleges kidolgozása (más szóval: az égitesteken folytatott tevékenység szabályozása) a kozmikus tér jogrendjének továbbfejlődését és gazdagodását is elő fogja segíteni.

A kozmikus tér és az égitestek között (természettudományi szempontból) lényeges jellegbeli különbségek mutatkoznak. Az égitesteknek felszínük van, s így az államok egészen más tevékenységet fejthetnek ki ott, mint az űrben. Az égitestek „területe” jellegéből kifolyólag felmerülhet birtokbavételük kérdése.

A nemzetközi világűrjognak a kozmikus tér és az égitestek jogi helyzetére vonatkoztatott legfontosabb elve az, hogy ezeket az államok kizárólag békés célokra használhatják fel, vagyis hogy az államoknak ezen a téren kifejtett tevékenységét a világbéke szolgálatának kell alávetni, a katonai jellegű cselekmények pedig meg nem engedettek. Ezt az elvet különösen kiemeli az 1967. évi egyezmény III. és IV. szakasza.

A világűr békés felhasználása mellett Románia Szocialista Köztársaság is határozottan állást foglalt, amikor a román megbízott a kozmikus tér felhasználására kiküldött ENSZ-bizottság 1962. március 28-i ülésén kijelentette: „A román kormány az egyenlőségen és a kölcsönös előnyökön alapuló nemzetközi tudományos együttműködés mellett foglal állást. A román tudományos szervek ebben a szellemenben készek hozzájárulni a légkörön kívüli térség felhasználásával kapcsolatos nemzetközi tevékenységhez.”

A kozmikus tér és az égitestek kizárólag békés célokra való felhasználásának elvét már az ENSZ-közgyűlés 1957. november 14-i, a leszerelésre vonatkozó ajánlása is kinyilvánította: biztosítékok létesítését tartja szükségesnek abból a célból, hogy az atmoszférán túli térségbe csak békés és tudományos céllal bocsássonak fel űrhajókat. A nukleáris fegyverekkel a légkörben, a világűrben és a víz alatt folytatott kísérletek megtiltásáról szóló 1963. augusztus 5-i moszkvai egyezmény, valamint az ENSZ-közgyűlés 1963. október 17-i ajánlása a nukleáris fegyverek űrpályára helyezését tilalmáról egyaránt megerősíti a nemzetközi világűrjognak azt az elvét, hogy az államoknak ott csak békés tevékenységet szabad folytatniok.

Ebből a fontos elvből az is következik, hogy az égitesteken az államok csak békés tevékenységet folytathatnak. Ezzel az elvi állásponttal ellentétben áll bármely állam bármiféle kísérlete az égitestek katonai célra való felhasználására (katonai támaszpontok létesítése stb.). Ez az elv az Egyezmény IV. szakaszának 2. bekezdéséből is minden kétséget kizáróan következik: „A szerződő felek a Holdat és a többi égitestet kizárólag békés célra fogják felhasználni. Az égitesteken tilos katonai támaszpontok, berendezések és erődítmények létesítése, bármiféle típusú fegyver kipróbálása és hadgyakorlatok tartása.”

Az államoknak az égitestekkel kapcsolatban folytatott tevékenységét az a követelmény korlátozza, hogy az ne veszélyeztesse a békét és a nemzetközi biztonságot, sem a nemzetek békés együttműködését. Ez az elv csak úgy tartható tiszteletben, ha az államok az égitestekre irányuló tevékenységükben ragaszkodnak a kozmikus térnek és az égitesteknek az egész emberiség javára való felhasználásához. Ezt az elvet nyilvánította ki az ENSZ-közgyűlés az államok űrtevékenységére vonatkozó ajánlásaiban s hasonlóképpen az 1967. évi egyezmény is. Az egyezmény I. szakasza így szól: „A légkörön kívüli teret, beleértve a Holdat és a többi égitestet, gazdasági vagy tudományos fejlettségi fokától függetlenül, vala-

mennyi ország javára kell felkutatni és kiaknázni, mivel azok az egész emberiség közkincsének tekintendők.“ Véleményünk szerint rendkívül fontos alapelv ez a kozmikus tér és az égitestek jogi helyzetének kidolgozása szempontjából. Az égitesteknek nyitva kell maradniok, hogy valamennyi állam felhasználhassa őket az egész emberiség javára.

Az égitestek kutatásának és kiaknázásának szabadsága valamennyi állam részére szintén alapelve a nemzetközi világűrjognak, amint azt az ENSZ-közgyűlés ajánlásai s ezekkel összhangban az 1967. évi egyezmény I. szakaszának 2. bekezdése is kifejezésre juttatja. Az említett forrásokban meghatározott elvből pedig néhány rendkívül fontos következtetés adódik, s ezek már a nemzetközi világűrjog kötelező szabályainak tekinthetők.

Az első következtetés az, hogy *a világűr szabad felhasználásában az államok egyenjogúak*, vagyis egyenlő feltételek között gyakorolhatják az űr kutatásának és kiaknázásának jogát. Egyetlen államnak sincs és nem is lehet a többi államtól eltérő különleges joga a világűrre vonatkozóan, még akkor sem, ha bizonyos előnyökkel rendelkezik az űrkutatásban. E tekintetben a világűr szabad kutatásának és kiaknázásának elve bizonyos mértékig hasonlóságot mutat a nyílttengeri hajózás szabadságának princípiumával, mely a nemzetközi jogközösség valamennyi államának javára alkalmazható, akár a tengerparton fekszik, akár nem, s függetlenül attól, hogy van-e saját tengeri hajóhada.

A világűr és az égitestek szabadságának elve — amint az a nemzetközi dokumentumokból is kiderül — feltételezi, hogy a Föld államai ezt a teret minden megkülönböztetés nélkül kutathatják és kiaknázhatják (az 1967. évi szerződés I. szakasza). Ezzel ellentétben áll egyes szerzőknek az a nézete, hogy az államokat két nagy csoportba kell osztani: az egyikbe az űrtevékenységet folytatók, a másikba a többiek tartoznak; s ezen az alapon bizonyos megkülönböztetést kell tenni az államok között a nemzetközi világűrjogban.

Az űr szabad kutatásának és kiaknázásának elve szoros kapcsolatban van a nemzetközi világűrjog többi alapelvével, amelyen például az űr kizárólagosan békés célokra vagy az egész emberiség javára és érdekében való felhasználása értendő. Ebből ugyanakkor szükségszerűen az is következik, hogy az államok egyenjogúsága az űrben is érvényes, ami viszont összhangban áll a mai nemzetközi jognak egy másik alapelvével, mely szerint a szuverén államok egyenjogúak.

A világűr szabadságának elvéből még az a következtetés is levonható, hogy az államokat e szabadság nem jogosítja bármiféle művelet végrehajtására. Nincs joguk ahhoz, hogy a kozmoszban véghezvitt cselekményeikkel más államok űrtevékenységét gátolják, vagy azok érdekeit veszélyeztessék. Ez a szabály a nemzetközi jogban nem újkeletű, s az államoknak abból a kötelezettségéből következik, hogy tiszteletben kell tartaniok a nemzetközi törvényességet, a többi állam érdekeit, s biztosítaniok kell a békét, a nemzetközi biztonságot és a baráti együttműködést. Az 1967. évi egyezmény IX. szakasza kimondja, hogy az államok „a légkörön kívüli térségben, a Holdat és a többi égitestet is beleértve, minden tevékenységüket a többi, a szerződő hatalmak érdekeinek figyelembevételével fogják folytatni“.

A kozmikus tér kutatásának és kiaknázásának elvével az a szabály is szoros kapcsolatban van, hogy *a világűrt egyetlen állam sem sajátíthatja ki magának*, vagyis egyetlen állam vagy államcsoport sem terjesztheti ki szuverenitását reá. Az 1967. évi szerződés II. szakasza kimondja: „A légkörön kívüli teret, a Holdat és a többi égitestet is beleértve, egyetlen állam sem teheti magáévá a szuverenitás kiterjesztése, használat vagy foglalás útján, sem más módon.“ Ezt az elvet

a nemzetközi jogi írók többsége is magáévá tette. G. P. Zsukov rámutat: „Egyetlen államnak sem áll jogában, hogy az úrkutatás terén elért eredményei alapján a Hold vagy más égitest tulajdonjogát igényelje.“

Ez pedig az égitestek jogrendjének megállapítása szempontjából is rendkívül fontos. Ha az égitestek nem helyezhetők valamely állam vagy államszövetség fennhatósága alá, a jogállásukkal és közvetve jogi természetükkel kapcsolatos kérdések is egészen más jelleget öltenek, mint a szuverenitásnak alávetett vagy alá nem vetett földi területek hasonló kérdései. Ezt szem előtt tartva indokolatlanul tűnik az a kísérlet, amely az égitesteket újonnan felfedezett és gazdátlan „területnek“ (res nullius) tünteti fel.

Az égitestek jogviszonyai nem szabályozhatók a nyílt tenger és a tengeri szigetek jogi helyzetével való egyszerű analógia alapján sem. A világűr és az égitestek nem nyilváníthatók a földi államok közös tulajdonának, annál kevésbé, mert feltételezhető, hogy az űrben még más értelmes lények is élnek.

Annak ellenére, hogy a szuverenitás elve nem terjed ki a kozmikus térre és az égitestekre, ott mégis jelen van, amikor az űrbe felbocsátott tárgyakról, valamint azokról a berendezésekről van szó, amelyeket az államok az űrben vagy az égitesteken létesítenek. Ezek a tárgyak az illető állam tulajdonai maradnak, személyzetük, pedig saját államának joghatósága alatt marad. Az 1967. évi egyezmény VIII. szakasza kimondja: „A légkörön kívüli térségbe felbocsátott tárgyak tulajdonjoga, az égitesteken elhelyezett vagy épített tárgyakat is beleértve, érintetlen marad mindaddig, amíg ezek a tárgyak vagy elemek a légkörön kívüli térségben vagy valamely égitesten vannak, s akkor is, amikor visszatérnek a Földre.“

De az 1967. évi egyezmény szelleméből az is következik, hogy az államok tulajdonjoga az égitesteken létesített berendezések és joghatósága azok személyzete felett nem zárja ki azt, hogy *e létesítményeket ne vegyék igénybe más államok képviselői is.* Az egyezmény IX. szakasza kimondja: „A Holdon és a többi égitesten valamennyi állomás és berendezés, a teljes felszerelés és az űrhajók a kölcsönösség elve alapján a jelen egyezményben részes többi államok képviselői részéről is igénybe vehetők.“

Végző elemzésben tehát az égitestek jogrendjét a következő elvek alapján kell kidolgozni: csak békés célokra szabad felhasználni azokat, mégpedig az egész emberiség javára; valamennyi állam kutathatja és kiaknázhathatja az égitesteket; az államok e tekintetben egyenjogúak; az államok nem terjeszthetik ki szuverenitásukat az égitestekre (de megőrzik tulajdonjogukat és joghatóságukat az ott elhelyezett tárgyakra s azok személyzetére vonatkozóan); más államok is szabadon felhasználhatják valamely államnak egy égitesten létesített állomásait és berendezéseit a kölcsönösség alapján.

Az égitestek jogviszonyainak általános szabályozása mellett mindinkább felvetődnek olyan konkrét, rendezésre váró kérdések, mint a Holdra küldött űrhajósok helyzete, a leszállás körülményei, az államok jogai és kötelességei a Hold felszínének és altalajának kiaknázásával kapcsolatban.

Az égitestek „meghódításának, vagyis kutatásának és kiaknázásának nem szabad az államok és a népek közti nemtelen verseny feltételei között lezajlania, ahhoz hasonlóan, ahogy a földi gyarmatok meghódítása történt. Ez a „hódítás“ csak a nemzetközi közösség valamennyi államának szoros és békés együttműködése útján, az egész emberiség javára valósítható meg.

Martian Niciu

A béke és a háború kutatása

Még mindig sokan vannak, akik abból kiindulva, hogy háborúk mindig voltak, arra következtetnek, hogy mindig is lesznek. Az ókorban évszázadokat tartott egy-egy háború, s még a középkorban is voltak harminc- és százéves háborúk.

Az első világháborút valaki még bajonett-háborúnak jellemezte. A második már a gépesített egységek, tankok és légierők több villámháborúból álló sorozata.

És ha kitörne a harmadik? Vajon a termonukleáris háború is a politika folytatása más eszközökkel? Vagy egyszerű emberirtás? Talán az emberiség tudatos öngyilkossága?

Két évtizeddel ezelőtt új ágat hajtott a szociológiai ihletésű történettudomány. A *polemológia* tudományáról van szó, amelyről egyik alapítója, Bert V. A. Röling professzor húsz év után is azt mondta, hogy még mindig nem lehet meghatározni pontosan tartalmát. Tárgyát Röling így írja körül: a béke kutatása, ama tényezők vizsgálata, amelyek az emberiség társadalmi szervezetében háborúról és békéről döntenek (*Impact, Science et Société*, 1968. 2).

A polemológia a háború- és békekutatás tudománya. A francia polemológiai intézet vezetője, Gaston Bouthoul szerint azért van szükség erre, mert a háborúk továbbra is a társadalmi élet „legtitokzatosabb és leglátványosabb” jelenségei. Szerinte a történelmi fejlődés folyamán a háború „elsőrendű szerepet játszik minden társadalom életében”, minden rendszernek „közös nevezője”, s lényegében „minden letűnt civilizáció háború által pusztult el”. Az államok, népek, nemzetek, fajok és vallások között minden határt háborúval húztak meg. Bouthoul szerint alig tudunk valamit a háborúról, szükséges tehát egy tudomány, amely azt kutatja, miért olyan „begyökerezett jelenség”.

A második világháború borzalmai s a nukleáris háborútól való félelem érlelte a polemológiát, amelyet egyesek főleg a háborút jelenséggként kutató diszciplínaként értelmeznek, mások inkább a békekutatás tudományának nevezik.

Bouthoul véleménye szerint a háború jelenségének okait és formáit kutatja, és semmi köze a hadi akadémiák „katonai tudomány”-ához. Röling szerint mindenképpen a *békekutatás* a helyesebb elnevezés. Feladatai közé tartozik a háború és a béke elemzése, a vizsgálatok eredményeinek a politikusok rendelkezésére bocsátása, hogy „jobban megérthessék a háborúk eredetét és a dinamikus béke alapfeltételeit”.

A polemológia tudományosan kutat és tárgyal egy olyan kérdést, amelyen régebben a politológia és a haditudományok osztozott. Tényeket gyűjt, s elemzésükből elméleti következtetéseket von le. Kutatásként „tisza tudomány”, de vágyálma: alkalmazott tudománnyá nemesedni.

Vajon szükségszerűek és „természetesek”-e a háborúk, ahogyan egyesek állítják, vagy kiküszöbölhetők? A nukleáris korban a béke tudománya „az emberi továbbélés tudománya”-vá szélesül, s bár természetesen együttműködik a politikával, szociológiával és közgazdaságtannal, mégis önálló. A nukleáris fegyverek, a terrorra alapozott erőegyensúly, az erőre épülő béke, a fegyverkezési verseny és a fegyverkereskedelem fokozódása termonukleáris háborúhoz vezethet. S éppen a háború veszélyének növekedése segítette elő a polemológia gyors kialakulását.

Kialakulása időpontját 1941-re teszik, amikor Chicagóban Quincy Wright szerkesztésében 70 szociológus, történész és közgazdász közreműködésével megjelent

a *Study of War* (Tanulmány a háborúról) című gyűjteményes munka. A polemológiai kutatások intézményes megszervezése azonban csak 1945 után indult el, de az igazán nagy jelentőségű békekutató intézeteket 1960 után létesítették. Ma már több mint 80 polemológiai intézet működik különböző országokban. Oslóban és Stockholmban, Londonban és Washingtonban a legjelentősebbek főleg a békekutatással, Párizsban, Brüsszelben és a hollandiai Gröningenben pedig a háború-kutatással foglalkoznak.

Vannak, akik csak terminológiai különbséget látnak a háborút vagy békét hangsúlyozó kutatási célkitűzések között. Bouthoul szerint nemcsak a szóhasználat különböző, hanem módszertani különbségek is vannak*. A háború okait kereső polemológusok szerint a társadalom normális állapota (elvben) a béke; keresni kell tehát az abnormális háborús állapot orvoslásának módját. E nézet hirdetői elsősorban nem a békeállapotot, hanem a háborús jelenségeket kutatják. Természeteszerű, hogy a háború-kutatástól elválaszthatatlan a békekutatás. Ezzel szemben az úgynevezett békekutató intézetek elsősorban a békére vonatkozó jogi és politikai kérdésekkel foglalkoznak, pacifista propagandára készítenek tanulmányokat, és azonnali megoldásokat keresnek az éppen zajló konfliktusokra (Peace research). Persze ezek a kutatók nem fogadják el a „hagyományos pacifizmus“ meglehetősen leegyszerűsített elveit.

A történettudományi polemológia a „nagy“ háborúk jellegét vizsgálja, s elemzi a „nagy“ békék létrejöttét (Pax Romana: i.e. 30—i.sz. 350; Pax Britannica: 1814—1914; Pax Sinica: i.e. 211-től napjainkig), a fegyveres konfliktusok periodicitását, a háborúk és a demográfiai struktúrák összefüggését, a nemzetközi kapcsolatok alakulását. Az Oslóban működő Nemzetközi Békekutató Intézet az UNESCO megbízásából, már öt éve más nyolcvan intézettel együttműködve egy átfogó terv kidolgozását szorgalmazza. A legtöbb intézet legfontosabbnak a „konfliktusok általános elméletének“ kidolgozását tartja.

Röling professzor szerint a polemológiának négy jelentős területet kell felölelnie: a háború, a béke, az ember viszonyát a társadalomhoz nemzetközi koordinátákban s a változtatásokat előidéző háborús eszközök vizsgálatát.

A háborút tanulmányozó polemológia kutatási területébe tartozhat: a háború különféle megnyilvánulási formái, funkciója és hatásai, ezek vizsgálata időben és térben, a háborúk sajátosságai, a korlátozott és a totális háborúk, a szándékos és a véletlenül kirobbanó háborúk, a tudomány és a technológia hatása a háborúra, a totális háborúra való felkészülés, a „véletlenszerű“ nukleáris háború s a „konfliktusok elmélete“, amely magába foglalja a demográfia és a háború összefüggéseit, a háborús szellem megnyilvánulásait az egyes kultúrákon belül és közöttük, valamint az általános katonai stratégiát.

A békekutatás területén alapvetően fontos tanulmányozni a béke különféle formáit, a békét mint „természetes“ vagy „nem természetes“ állapotot, az egyéneken levő agresszivitás okait, az ösztönöket és pszichológiai okokat, a békés együttélés, az erők egyensúlya, az erőszakról való lemondás, a döntőbíráskodás kérdéseit, a fegyverkezés és az életszínvonal viszonyát, a demográfiai tényezőket, a faji és törzsi, nemzeti és állami ellentéteket, a „gazdag“ és „szegény“ népek közötti különbségekből adódó konfliktusok lehetőségét. Megkülönböztetik a háborúk időközzeiben érvényes „negatív békét“ a megegyezéssel együttélésen alapuló „pozitív békétől“, valamint az Egyesült Nemzetek Szervezetének alapokmányára építő „statikus békét“ és az újabb nemzetközi megegyezésekre támaszkodó „dinamikus béke“

* Lásd Farkas László: *Az integráltól az egyszeregyig. Korunk, 1968. 2.*

problematikáját. A termonukleáris energia és a klasszikus fegyverzet, a volt gyarmatok felszabadulása, a gazdaságilag elmaradt országok gyorsuló fejlődése különben is az emberi történelem, a virágzó fejlődés legdinamikusabb, de ugyanakkor végpusztulással fenyegető perspektíváját tárja fel.

Fontos a polemológus számára az emberek, az egyedek és csoportok tanulmányozása a biológiai létformától a társadalmi lét formáinak megnyilvánulásáig, a társadalmi egységek és államok szociológiájának vizsgálata, a faji ellentétek, nacionalizmus, nemzeti függetlenség, nemzetiségi elnyomás vagy egyenjogúság, az államközi kapcsolatok, a politikai ideológiák alakulásának elemzése. Rendkívüli fontossága van az eddig elhanyagolt „etnocentrizmus” elemzésének, ama kérdés vizsgálatának, miért tartják az egyes nemzetek — bizonyos társadalmi rendszerben — saját etnikumuk elveit abszolút értékűeknek, miért ítélnék meg minden más etnikai csoportot kizárólag saját elveik és értékeik szempontjából.

A polemológia azonban nemcsak szociológiai szemléletű történettudomány, hanem egyben gyakorlati, aktív társadalompolitikai célokat is követő tudomány. Éppen ezért kell kutatási területét kiterjesztenie a nemzetközi változásokat előidéző eszközök megkeresésére is. Milyen erők idézhetik elő hatásosan a nemzetközi kapcsolatok megváltoztatását? Mi lehet a szerepük a háború—béke komplexumban a politikai pártoknak és társadalmi egyesületeknek, a nevelésnek és az egyházaknak, a tudománynak és a művészeteknek, a sajtónak, a rádióknak és a televízióknak? Hogyan lehetne biztosítani a közvélemény döntő hatását a külpolitikára és a katonai politikára? Milyen eredményei lehetnek a nem erőszakos tiltakozó mozgalmaknak, és milyen hatást váltanak ki az erőszakos mozgalmak?

Az amerikai Kenneth E. Boulding a békekutatás előmozdítására a meteorológiai hálózathoz hasonló állomások kiépítését javasolja a „szocioszféra”ban. Ezeknek a megfigyelő állomásoknak feladata lenne gazdasági, politikai és katonai információk gyűjtése a világ minden részéből. Kenneth szerint ez egy új, „nemzetközi rendszer” alapja lehetne az államok kapcsolatainak „szabályozásában”, amely a fenyegetésekre alapozott „megfélemlítési viszony” fokozatos kiküszöböléséhez vezethetne. A Röling által etnocentrikusnak nevezett szemlélet egyoldalúságát kívánja Boulding javaslata kiküszöbölni. A szocioszféra”ból való rendszeres információgyűjtés, vagyis a „társadalmi adatokat gyűjtő állomások világrendszer”-ének anyaga — úgymond — hozzájárulhatna a polemológia művelésén túl a „nemzetközi rendszerek” tudományágának a megteremtéséhez. Az információgyűjtés segíthetné azokat a politikusokat és katonákat, akik a „döntés hatalmával” bírnak, s eddig csak hiányos értesülések alapján hozták meg a döntéseket, s figyelmen kívül hagyták mások értékrendszerét is. minthogy a sajátjukat tartották a legjobbnak. E vonatkozásban a szélsőséget azok a diktátorok — a politikai szkizofrénia képviselői — képviselték, akik minden olyan információt figyelmen kívül hagytak, amelyek nem igazolták saját meggyőződésüket.

Történészeink, szociológusaink és publicistáink is hozzájárulhatnak a polemológia fejlesztéséhez. A leszerelés kérdése nemcsak a nagyhatalmak ügye. S a polemológiai kutatások nagy összefüggéseiben minden társadalomtudós dolgozószobája egyben „szocioszférai megfigyelő állomás” az eljövendő béke ügyének szolgálatában.

Jordáky Lajos